

*До спеціалізованої вченої ради Д 26.062.16
Національного авіаційного університету
03680, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1*

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук Папаяні Світлани Василівни на дисертацію МАРТИНОВСЬКОГО Дмитра Павловича на тему «Міжнародні правові стандарти в конституційному праві України», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Аналіз рукопису дисертації, автореферату і публікацій автора за темою дослідження дозволяє висловити наступні судження, висновки та пропозиції стосовно відповідності опонованої кваліфікаційної наукової праці вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567.

Актуальність обраної тематики дисертаційного дослідження. Обрана автором тематика дисертації «Міжнародні правові стандарти в конституційному праві України» має значення як для розвитку та вдосконалення вітчизняної правової доктрини, так і для вдосконалення практичних аспектів забезпечення державою прав та свобод людини і громадянина в умовах міждержавної інтеграції та правової глобалізації.

Інтеграційні процеси, що відбуваються у різних регіонах та на різних континентах між країнами з різними правовими традиціями, відрізняються за темпами, змістом та глибиною. Розробка міжнародних правових стандартів для регулювання міжнародних суспільно-правових відносин є об'єктивною потребою і вимагає цілеспрямованої та скоординованої діяльності різних держав і міжнародних організацій. Із суттєвим підвищенням ролі міжнародного права у внутрішніх правопорядках держав, пов'язаним з активним процесом глобалізації, міждержавної інтеграції та інтернаціоналізації правових систем, зокрема конституційного права, перед Україною постає низка завдань, не

СПЕЦІАЛІЗОВАНА ВЧЕНА РАДА
Д 26.062.16
Вх. № 157
Дата 09.04.2021

притаманних нашій країні раніше, які вимагають невідкладного розгляду та вирішення.

Необхідність детального аналізу існуючих міжнародних правових стандартів обумовлена й важливістю їх подальшої імплементації до правової системи держави і, насамперед, до системи національного конституційного права і законодавства.

Слід констатувати, що категорія «міжнародні правові стандарти» на сьогоднішній день є недостатньо дослідженою та нормативно регламентованою. Зокрема, не визначені її понятійні аспекти та змістовне навантаження, не проведено визначення видової характеристики, не з'ясовані питання впливу міжнародних правових стандартів на становлення і розвиток конституційного права України, а також забезпечення функціонування міжнародних стандартів у сфері прав, свобод та обов'язків людини і громадянина у конституційному праві України.

Таким чином, обґрунтування актуальності обраної тематики дисертації як кваліфікаційної роботи свідчить про те, що її автор обрав важливу для теорії та практики конституційного права проблематику, правильно розуміє й оцінює її у плані соціальної, правової та наукової значущості. У цілому висвітлення та обґрунтування актуальності теми характеризує наукову зрілість і професійну підготовленість здобувача, особливо з огляду на те, що окресленій проблематиці було приділено недостатньо уваги фахівцями-конституціоналістами.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх актуальність і новизна. Ґрунтовне вивчення аргументованості авторських позицій у ході аналізу обраної тематики, логіки викладення матеріалу та змістовності висновків дає підстави стверджувати, що концепт дисертаційного дослідження, який полягає у вирішенні питання застосування міжнародних правових стандартів у національному конституційному законодавстві України та інших держав, а також у світовій юридичній практиці, автор розкрив повною мірою.

Представлена до захисту дисертаційна робота має на меті комплексний міжнародно-правовий та конституційно-правовий аналіз юридичного змісту категорії міжнародні правові стандарти, а також дослідження процесу їх імплементації до конституційного права України, застосування міжнародних правових стандартів в процесі конституційно-правової регламентації прав, свобод і обов'язків людини і громадянина в Україні, а також вироблення пропозицій щодо приведення у відповідність законодавства України до міжнародних стандартів у вказаних сферах (стор. 16 дисертації).

Досягнення вказаної мети обумовлює постановку та передбачає послідовне вирішення цілого ряду теоретичних та прикладних завдань, у тому числі: проаналізувати історико-правові, понятійні аспекти та еволюцію становлення міжнародних правових стандартів; визначити поняття міжнародних правових стандартів як норми міжнародного права; провести видову характеристику міжнародних правових стандартів; розкрити поняття, ознаки та систему міжнародних правових стандартів у сфері конституційного права; дослідити способи імплементації міжнародних правових стандартів у національне конституційне законодавство України; визначити історико-правові етапи розвитку конституційного права України у контексті сприйняття міжнародних правових стандартів; визначити місце міжнародних стандартів у сфері прав, свобод та обов'язків людини і громадянина у конституційному праві України; сформулювати висновки та рекомендації щодо імплементації досліджених міжнародних стандартів у національне законодавство України (стор. 16–17 дисертації).

Такий комплексний підхід надав автору можливість послідовно реалізувати завдання згідно зі змістом дисертаційної роботи, дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для науки конституційного права.

Беззаперечним науковим здобутком автора є міждисциплінарний методологічний інструментарій дисертаційного дослідження, що базується на

поєднанні філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів дослідження (стор. 17 дисертації).

Структура дисертаційної роботи Мартиновського Д.П. характеризується цілісністю й логічною послідовністю, що свідчить про системність представленого дослідження, а також відображає загальне бачення досліджуваної автором проблеми. Зокрема, як свідчить зміст роботи, в ході наукового пошуку, відповідно до законів формальної та діалектичної логіки, у першому розділі абсолютно закономірно досліджено історико-правові, понятійні аспекти та еволюцію становлення міжнародних правових стандартів, а також поняття міжнародного стандарту як норми міжнародного права. Приділено увагу становленню міжнародних правових стандартів у наведених параметрах крізь аналіз процесів національної та міжнародної стандартизації із застосуванням сучасної профільної методології. Досліджено міжнародні правові стандарти як норми міжнародного договірного права, що з'являється в період розробки міжнародних багатосторонніх міждержавних договорів з найактуальніших питань міжнародного публічного права, зокрема з питань міжнародної регламентації й регулювання прав і свобод людини, виборчого права, місцевого самоврядування, функціонування демократичної правової державності тощо (стор. 23–77 дисертації).

У другому розділі проаналізовано номенологічну та видову характеристики міжнародних правових стандартів в залежності від їх найменування, об'єктного і суб'єктного складу, масштабно-просторової дії, спеціалізації, характеру їх обов'язковості тощо, з визначенням їх параметральних критеріїв на доктринально-теоретичному та нормативному (національному і міжнародному) рівнях. Визначено особливу роль конституційного права як ведучої галузі національного права та такої, що детермінує можливість національної системи законодавства запозичувати норми міжнародного права, що містяться в підписаних державою міжнародних двосторонніх і багатосторонніх договорах, застосовуючи національний механізм їх імплементації, а також особливу роль міжнародних правових стандартів у

сфері конституційного права як стандартів, що впливають та детермінують процеси профілізації, систематизації, стабілізації, розвитку і вдосконалення інших галузей національного права і законодавства. Приділено увагу складним та суперечливим процесам запозичення міжнародних правових стандартів у національне конституційне право, починаючи з історичної ретроспективи становлення української державності періоду національних змагань, і закінчуючи сучасним пострадянським періодом становлення державної незалежності (стор. 78–119 дисертації).

Третій розділ присвячено дослідженню функціональних питань імплементації міжнародних правових стандартів в національне конституційне законодавство держави, питанням відповідності конституційних прав і свобод людини в Україні міжнародним правовим стандартам. Розглянуто актуальні питання правового регулювання держави в контексті прямого впровадження міжнародних правових стандартів. Проведено системне дослідження історичних і нормативних аспектів становлення цього найважливішого виду конституційних прав і свобод в контекстуалізації їх наступного закріплення в нормах національного права держав і міжнародного договірної масиву профільного характеру. Окремо приділено увагу актуальним питанням конституційно-правового статусу людини в державі, що є визначальним фактором правового становища індивіду в суспільстві, який відображається і закріплюється в основному законі у вигляді відповідного кадастру прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, визначається через застосування категорії «конституційний статус особи», і змістовне наповнення якого, перш за все, розкривається в інституті громадянства. Проаналізовано зусилля міжнародного співтовариства щодо формування міжнародними правовими стандартами правового статусу негромадян, що розглядаються крізь призму стану національного конституційного права України в профільній сфері (стор. 120–207 дисертації).

Серед основних положень дисертації Мартиновського Д.П., які виносяться на захист і заслуговують на увагу науковців, слід відзначити, що дисертантом,

зокрема:

- науково доведено, що становлення правових стандартів в рамках держави є соціально-історичним явищем, що виступає проявом державно-організованого соціуму до спрощення, узагальнення, схематизації та уніфікації загальних правил поведінки суб'єктів права, що має велике значення для його стабільного розвитку і функціонування;

- встановлено, що міжнародні правові стандарти стали проявом зусиль міжнародного співтовариства держав до оптимізації та уніфікації феноменології міжнародного нормопроекування і нормотворчості з метою однакового нормативного врегулювання найбільш важливих питань міжнародного співробітництва спочатку шляхом їх закріплення у міжнародних багатосторонніх угодах договірному характеру у вигляді норм міжнародного права, з наступним їх запозиченням національними правовими системами, зокрема системами національного конституційного законодавства;

- аргументовано, що міжнародні правові стандарти – це не стільки міжнародні, скільки конституційно-правові цінності, що відображають результативний шлях розвитку національних систем конституційного права, які спочатку запозичені з національного на міжнародний рівень через їх високе релятивістське навантаження і особливу гуманістичну значимість, – з метою їх фіксації, формалізації і закріплення в нормах міжнародного договірного права, а потім повернуто на національний рівень правового регулювання в погодженому (на універсальному, регіональному рівнях) стані у вигляді норм міжнародного права і такі, що через сприйняття національним конституційним правопорядком містять в собі відповідні нормативні орієнтири його подальшого розвитку і вдосконалення;

- удосконалено поняття ролі та значення міжнародних правових стандартів як міжнародних принципів прав людини в рамках міжнародної спільноти держав та національної держави, що визнаються і визначаються ними шляхом закріплення у нормах міжнародного договірного права з наступним запозиченням їх нормами національного конституційного права.

Позитивною стороною наукового пошуку Мартиновського Д.П. є те, що у своїй роботі автор вирішує важливу наукову проблему щодо визначення ролі, значення та місця міжнародних правових стандартів у конституційному праві України. У даній роботі застосовано новаторський підхід, що полягає у комплексному вивченні міжнародних правових стандартів, які, на думку автора, є прообразом нового світового міжнародного правового порядку, що заснований на міждержавній інтеграції, правовій глобалізації, в основі якої лежить правова конвергенція, уніфікація та якісна взаємодія національних систем конституційного права, більш того, саме вони детермінують його якісний розвиток, наближуючи його до відображення і відповідності сучасним вимогам світового і регіонального правового розвитку.

На окрему увагу заслуговує думка автора про те, що для впровадження в українську юридичну практику сучасних міжнародних правових стандартів прав людини, закріплених Конституцією та законами України, потрібно не лише сформувати відповідний юридичний механізм, але й створити відповідні умови для формування належного рівня або трансформації конституційної свідомості громадян через усвідомлення ними найвищої соціальної цінності прав людини, її життєдіяльності та здоров'я. Мартиновський Д.П. стверджує, що необхідно також розробити нові доктринально-методологічні та праксеологічні підходи, які дозволять розглядати права людини в розрізі загальнолюдських цінностей, як актуальний елемент людського буття. Отже, на думку автора, саме в цьому контексті потрібно оцінити кожен правовий акт, впровадити в практику закони і норми права з точки зору міжнародних стандартів прав людини. Розпочинати цей шлях необхідно із створення ідеї загальних та універсальних ціннісних стандартів, які застосовуватимуться під час регулювання суспільних відносин в державі (стор. 214 дисертації).

Викладені в дисертаційному дослідженні Мартиновського Д.П. наукові результати є достовірними та в достатній мірі обґрунтованими. Цей висновок базується на широкому використанні в дисертації традиційних і новаторських теоретичних здобутків вітчизняної та зарубіжної науки конституційного права,

державознавства та теорії права, раніше апробованих і нових методів теоретичного дослідження, узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду. Опрацьована значна кількість наукових праць з обраної тематики, а також великий масив нормативно-правових джерел, що забезпечило високий науковий рівень даного дисертаційного дослідження.

Оцінюючи повноту викладу основних результатів дисертації, зазначимо, що її ключові результати дисертаційного дослідження відображено та опубліковані у 5-х фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України, у тому числі трьох, що внесено до міжнародних наукометричних баз даних «Index Copernicus International» (Польща) та Google Scholar, а також у 3 тезах доповідей на наукових конференціях.

Автореферат дисертації Мартиновського Д.П. повно та адекватно відтворює основні положення та висновки дисертації на тему «Міжнародні правові стандарти в конституційному праві України». Їх зміст і положення, що є предметом захисту, ідентичні.

Практична цінність результатів дослідження. Результатам дисертаційного дослідження Мартиновського Д.П. притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в усіх розділах та структурних компонентах дисертації. Результати, здобуті автором під час написання роботи, можуть бути використані: у науково-дослідних цілях – для подальшого опрацювання теоретичних і практичних фундаментальних проблем застосування міжнародних правових стандартів в конституційному праві держави; у правовій практиці нормотворення (нормопроектуванні та нормотворчості) – зокрема, в частині удосконалення законодавства України шляхом імплементації міжнародних правових стандартів; при розробці пропозицій щодо подальшого удосконалення конституційно-правових норм, що відображають та містять міжнародні правові стандарти, а також пропозицій з удосконалення механізму національної імплементації норм міжнародного права (міжнародних правових стандартів) в

національне конституційне право; у навчальному процесі – для науково-методичного забезпечення викладання конституційно-правових дисциплін.

Водночас, як і будь-яке наукове дослідження, робота Мартиновського Д.П. містить окремі недостатньо аргументовані або дискусійні положення, які можуть стати предметом подальшої наукової дискусії, зокрема:

1. У своїй роботі автор зазначає, що у досліджуваній проблематиці відсутні єдині критерії уніфікованої термінології та класифікації поняття імплементації міжнародних правових стандартів, а погляди на природу, особливості та способи імплементації значно відрізняються один від одного (стор. 128 дисертації). Зі змісту дисертаційного дослідження вбачається, що автор розділяє позицію вчених, які виокремлюють деякі проблеми методологічного характеру, що об'єктивно потребують свого вирішення, зважаючи на наявність розбіжностей думок у доктрині та необхідність побудови чіткої конституційно-правової парадигми в реалізації механізму національної імплементації норм міжнародного права в норми національного законодавства. Однак, хотілося б почути думку автора з приводу доцільності уніфікації такої термінології? Чи дійсно це матиме принциповий вплив на якісні показники імплементації міжнародних правових стандартів в національні правові системи держав?

2. У процесі дослідження Мартиновський Д.П. дійшов цілком справедливого висновку, що в умовах глобалізації та активізації міграційних потоків на теренах держав спостерігається об'єктивне зростання кількості населення, що володіє різними правовими станами (іноземство, апатридство, біженство), що актуалізує питання дотримання державами своїх міжнародно-правових зобов'язань щодо належного визнання, дотримання, охорони, захисту, гарантування і реалізації прав і свобод цієї категорії фізичних осіб. Автором було проаналізовано зусилля міжнародного співтовариства щодо формування міжнародних правових стандартів правового статусу негромадян, що розглядаються крізь призму стану національного конституційного права України в профільній сфері, і дають можливість зробити висновок про відповідність цих настанов міжнародним правовим стандартам (стор. 191–205 дисертації).

Враховуючи, що на сьогодні надзвичайно гостро стоїть питання визначення конституційно-правового статусу людини в умовах їх внутрішнього переміщення в контексті, зокрема, необхідності тимчасового обмеження державними органами прав і свобод людини та громадянина в Україні в умовах проведення антитерористичних заходів, на нашу думку, робота тільки виграла б, якщо автор приділив увагу дослідженню питання імплементації міжнародних правових стандартів у сфері забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб.

3. На підставі проведеного дослідження автором сформульовано доктринальне положення, відповідно до якого «Сфера міжнародно-правового регулювання відносин поступово та невпинно розширюється, крім того, відбувається запровадженням значної кількості контрольних механізмів міжнародного права...». Мартиновський Д.П. порушує питання про те, чи можливо провести імплементацію норм чинного міжнародного права в ті чи інші національні правові системи, бо вони, своєю чергою, повинні не тільки запозичити такі контрольні механізми, але й виконувати їх на рівні національного правопорядку, – враховуючи, що механізм національної імплементації встановлюється державою та конституцією, а від нього залежить реалізація норм міжнародного права, наведені контрольні механізми міжнародного права також повинні запозичуватись національною правовою системою як невід’ємна функціональна частина міжнародних правових стандартів (стор. 139 дисертації). Під час прилюдного захисту дисертаційної роботи хотілося б почути точку зору автора щодо ролі контрольних механізмів міжнародного права в контексті імплементації міжнародних правових стандартів у національні правові системи.

4. Мартиновський Д.П. у своєму дисертаційному дослідженні наголошує на позитивному впливові міжнародних правових стандартів на національне законодавство держав, однак уникає аналізу проблемних питань імплементації міжнародних правових стандартів у національне законодавство держав та, відповідно, шляхів їх вирішення. Чи існують, на думку автора, ризики від

імплементатії міжнародних правових стандартів у національне законодавство держав з урахуванням їхніх історичних, ментальних та інших особливостей?

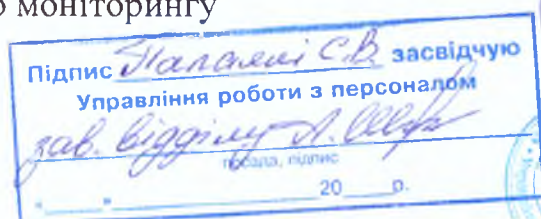
Зазначені зауваження та побажання є дискусійними, мають уточнюючий та рекомендаційний характер і в цілому не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження Мартиновського Д.П.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням, дисертація відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій і встановлені у «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а також основним вимогам чинного законодавства щодо дисертацій та авторефератів дисертацій.

На підставі вищевикладеного слід констатувати, що дисертація на тему «Міжнародні правові стандарти в конституційному праві України» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, а її автор – Мартиновський Дмитро Павлович, за результатами і на підставі публічного захисту в установленому порядку, заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,
заступник керівника Управління комунікацій
Конституційного Суду України та міжнародного
співробітництва – завідувач відділу комунікацій
Конституційного Суду України та
правового моніторингу



С. В. Папаяні